

Cubakrisen 1962

Den kolde krigs brændpunkt flyttede i 1962 fra Berlin til Cuba, som i 1950'erne var amerikanernes billige ferieparadis styret af Batista, en korrupt og uduelig diktator. Cubas vigtigste afgrøde var sukkerrør og sukker var den vigtigste eksportartikel. Over halvdelen af jorden på Cuba og mange virksomheder var ejet af amerikanere. I 1956 startede en ung

Et par måneder efter magtovertagelsen på Cuba i 1959 besøgte Fidel Castro USA, og den unge revolutionshelt blev modtaget positivt af den amerikanske offentlighed. Castro ved ankomsten til Washington i april 1959.

jurist, Fidel Castro, en guerillakrig imod Batistas svage styre, som gik i opløsning i januar 1959, og Castro overtog magten.

Batista var blevet en belastning for den amerikanske regering, og den unge frihedshelt blev positivt modtaget af den amerikanske offentlighed, da han besøgte USA et par måneder efter magtovertagelsen. Castro var ikke erklæret kommunist, men han havde vage venstreorienterede ideer. Da han planlagde at nationalisere amerikansk ejendom på Cuba, slog stemningen imidlertid om i USA. Den amerikanske regering bojkottede Cuba og forbød import af dets sukker.

Det var en katastrofe for Cuba, og Castro henvendte sig fortvivlet til Khrusjtjov. Russerne modtog den romantiske revolutionshelt med begejstring og købte det cubanske sukker. Til gengæld fik de et kommunistisk brohoved, et sidestykke til Vestberlin, midt i USA's latinamerikanske baghave uden at røre en finger! Castros forbindelse til Sovjetunionen skærpede naturligvis den amerikanske reaktion.

Mange cubanske Batista-tilhængere var flygtet til USA. De sværte Castro til i amerikanske medier og overbeviste den amerikanske regering om, at Castro manglede folkelig opbakning og let kunne styrtes. En milits på 1500 eksilcubanere blev uddannet i USA og gik i april 1961 i land i Svinebugten på Cuba, men de blev hurtigt nedkæmpet. Det var en triumf for Castro og et nederlag for Kennedy, der netop var tiltrådt som amerikansk præsident.

I oktober 1962 konstaterede amerikanske eksperter på grundlag af fotografier, der var taget af de såkaldte U-2 spionfly over Cuba, at russerne var i gang med at opstille raketter på øen. Præsident Kennedy samlede sine nærmeste rådgivere ("Det nationale Sikkerhedsråd") for at overveje situationen. Præsidentens udgangspunkt var, at der var tale om en uacceptabel provokation, og at raketterne skulle fjernes. I første omgang veg man tilbage fra invasion og luftangreb, men lagde en blokade af krigsskibe rundt om Cuba for at standse yderligere forsyninger til baserne. Hvis ikke raketterne blev demonteret, ville man gribe til skrappe midler. (Tekst nr. 16)

Et amerikansk spionfly blev skudt ned over Cuba, men i første omgang besluttede den amerikanske regering ikke at reagere. I åndeløs spænding ventede verden på, at de russiske skibe, der var på vej til Cuba, skulle nå frem til den amerikanske blokade. Det gjorde de aldrig, de fik ordre til at vende om og sejle tilbage.

Raketterne på Cuba kunne ramme mål både i den nordlige del af Sydamerika, hele Mellemamerika og i store dele af USA.

Præsident Kennedy modtog et brev fra den russiske ledelse, hvori man tilbød at demontere raketterne, hvis amerikanerne til gengæld ville garantere ikke at angribe Cuba. Få timer senere kom der endnu et brev, hvori russerne skærpede deres krav til, at amerikanerne også skulle demontere deres raketter i Tyrkiet. Præsidentens broder, justitsminister Robert Kennedy, foreslog, at man skulle besvare det første brev og lade, som om man ikke havde modtaget det andet. Det gjorde man, og russerne stod ved det første tilbud, da man under hånden havde fået forsikring om, at de amerikanske raketter i Tyrkiet (som alligevel var forældede) ville blive demonteret, når krisen var ovre. (Tekst nr. 17 og 18)

I løbet af de kommende uger blev de sovjetiske raketter pakket ned og sendt tilbage til Sovjetunionen. Det var en rent russisk beslutning, Castro blev ikke involveret. Det drejede sig om storpolitik og ikke om cubanske forhold. Castro rasede over beslutningen og anklagede i fuld offentlighed russerne for at have svigtet Cuba. Først efter flere måneder blev de to parter forsonet presset af den politiske nødvendighed. USA holdt sit løfte om ikke at invadere Cuba. Selv efter Sovjetunionens sammenbrud i 1991 fortsatte Castros Cuba som et socialistisk levn fra den kolde krig, og der var stadig kræfter i USA, der sørgede for at fastholde den meningsløse boykot.

Det var en udbredt opfattelse i 1962, at verden havde stået på afgrundens rand, men at ragnarok var blevet undgået ved beslutninger taget af forsigtige og ansvarsbevidste ledere. Men hvem havde vundet? Det var så heldigt, at begge parter ledere over for deres egne befolkninger kunne hævde, at de selv stod som sejrherre. Kennedy havde tvunget russerne til at fjerne raketterne, og Khrushjov havde sikret Castros kommunistiske styre på Cuba.

Hvad der var Khrushjovs egentlige motiver til at lade raketterne opstille, er stadig lidt af en gåde. Troede han på, at USA ville acceptere det, eller var det blot en demonstration af, at Sovjetunionen ville regnes for ligeværdig med USA? I hvert fald ser det ud til, at cubakrisen var medvirkende til en vis afspænding mellem de to supermagter i de næste to årtier.

USA's dominans i Latinamerika

Da Cuba blev et fast medlem af den socialistiske blok, er det oplagt, at Sovjetunionen håbede, og USA frygtede, at Castros revolution ville smitte i andre latinamerikanske lande. Det gjorde den kun i meget begrænset omfang.

De syd- og mellemamerikanske lande, som også kaldes Latinamerika, blev selvstændige i begyndelsen af 1800-tallet, efter at de i 300 år havde været spanske kolonier. Brasilien dog portugisisk. Hele området har et vist kulturelt fællesskab, spansk og portugisisk er de fælles sprog, og den katolske kirke spiller en stor rolle.

Økonomisk, socialt og politisk er der også visse fællestræk, selv om de enkelte lande naturligvis har hver sine egne karakteristika.

Befolkningen er delt i tre dele, et hvidt mindretal af efterkommere efter europæiske indvandrere, et mindretal af den oprindelige befolkning, indianerne, og endelig et flertal af mennesker, der er en blanding af hvide, indianere og sorte, der i 16-1700-tallet blev importeret som slaver fra Afrika. I modsætning til nordvesteuropæere har sydeuropæere sjældent haft racistiske indvendinger imod blandede ægteskaber.

Det største problem i Latinamerika er det enorme økonomiske og sociale skel mellem en overvejende hvid overklasse, der ejer jord, miner og fabrikker, og en forhutlet underklasse af landarbejdere og subsistensløse, der i millionvis lever i papkasse-kvarterer i de store byer. I midten er der en middelklasse, der veksler i tal efter hver enkelt lands økonomiske udvikling.

Politisk har scenen i Latinamerika været meget omskiftelig. I perioder har mange lande haft et rimeligt fungerende demokrati, men hvis overklassen har følt sine privilegier truet, har det været almindeligt, at hæren greb ind og overtog magten for en tid. Officersstanden er socialt set en del af overklassen. I mange lande fører grupper i underklassen guerrilla-krig imod regeringen, men udsigten til at få politisk indflydelse er ringe.

Siden 1900-tallet har USA regnet Latinamerika for sin interessesfære, og nordamerikanske kapitalister har investeret store beløb i Latinamerikas erhvervsliv. Derfor har USA i høj grad haft et interessesfællesskab med den latinamerikanske overklasse, idet de begge har ønsket at beskytte de private erhvervsinteresser. I mange tilfælde har USA grebet direkte ind eller støttet USA-venlige kræfter, hvis der var revolution

USA støttede i 1973 et blodigt kup mod den demokratiske valgte socialistiske præsident i Chile, Salvador Allende. Chile blev derefter et militærdiktatur. "Den 11. september, 1973". Tegning af Carlos Latuff, 2007.

i luften, dvs. hvis der var udsigt til, at en ny regering ville nationalisere nordamerikansk ejendom eller ville føre en politik, der gik imod USA's interesser.

Et par eksempler: I 1970 blev Salvador Allende på demokratisk vis valgt til præsident i Chile som repræsentant for en koalition af venstrefløjspartier med det kommunistiske parti som det største. Han gennemførte en række sociale reformer og nationaliserede bl.a. de nordamerikanske ejede kobberminer. Både den chilenske overklasse og nordamerikanske kapitalinteresser modarbejdede Allende ved at skabe kaos. Det lykkedes, og i 1973 greb militæret ind. Ved et blodigt kup blev Allende og mange andre dræbt, og Chile blev et militærdiktatur under general Pinochet.

I Nicaragua i Mellemamerika lykkedes det i 1979 en venstreorienteret befrielsesbevægelse kaldet Sandinisterne at fordrive en forhadet diktator. Sandinistregeringen blev i første omgang accepteret af USA, men under præsident Reagan i 1980'erne begyndte USA direkte og indirekte at støtte de såkaldte kontræer, en modstandsbevægelse imod regeringen. Sandinisterne holdt dog magten, indtil de i 1990 faldt ved et regulært valg.

I 1947 tog USA initiativ til at oprette Rio-pagten, en militæralliance mellem USA og de latinamerikanske lande, et amerikansk NATO. Året efter oprettedes Organisationen af Amerikanske Stater (OAS), hvis formål var at fremme det indbyrdes samarbejde. Det har været en almindelig opfattelse, at OAS var et forum, hvor igennem USA kunne fremme sine egne interesser. I 1962 fik USA således alle latinamerikanske lande undtagen Mexico til at deltage i boykotten af Cuba.

forgreninger af de to hovedkurser forelagt præsidenter: enten at begynde med en blokade og derefter at gå videre i nødvendig udstrækning, eller at begynde med et omfattende luftangreb, der efter al sandsynlighed ville udvikle sig til en invasion.

Efter disse orienteringer opstod der en kort, let pinlig pause. Det var den vanskeligste og farligste beslutning, nogen præsident kunne tage, og kun han kunne tage den. Ingen anden bar hans byrder eller havde hans perspektiv. Derpå tog en rådgiver, der normalt var en mand af få ord

under møder med præsidenten, når forsvarsministeren var til stede, ordet. "Enkelt udtrykt, hr. præsident," sagde han, "er dette et valg mellem begrænset aktion og ubegrænset aktion, og de fleste af os mener, at det er bedst at begynde med begrænset aktion."

Præsidenten nikkede for at tilkendegive, at han var enig heri.

17. Dobrynins telegram, den 27. oktober 1962

Den 22. oktober offentliggjorde Kennedy i en TV-tale, at USA havde iværksat en blokade af Cuba. Resultatet blev, at russiske skibe på vej til Cuba efter et par dage vendte om. Men dermed var konflikten ikke løst. Der var stadig atomraketter på Cuba! Men den 26. modtog Kennedy et brev fra Khrusjtjov ("det første brev"), hvori han lovede, at Sovjet ville demontere raketterne, hvis USA ville love ikke at tillade angreb på Cuba fra amerikansk jord. Dagen efter kom

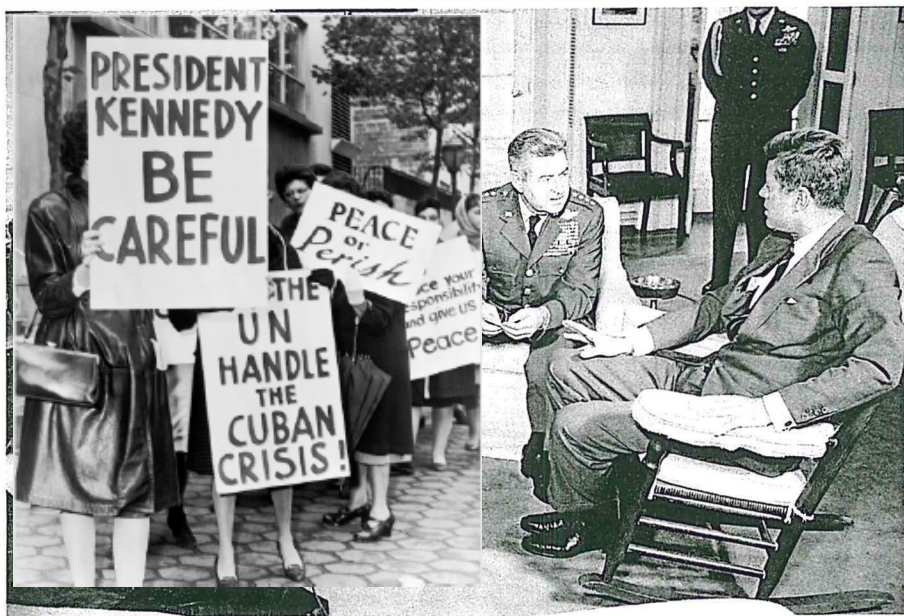
imidtild endnu et brev fra den russiske ledelse ("det andet brev"), hvor man endvidere krævede, at amerikanerne skulle demontere deres raketter i Tyrkiet. Mens præsidenten og hans rådgivere overvejede, hvorledes de skulle besvare de to breve, fik de besked om, at et spyonfly var skudt ned over Cuba. Trods pres fra militæret besluttede Kennedy at sende et positivt svar på det første brev. I forlængelse heraf indkaldte justitsminister Robert Kennedy, den 27. oktober, den sovjetiske ambassadør i Washington, Anatoly Dobrynin, til et aftenmøde i Det hvide Hus. Samme aften sendte Dobrynin et top-hemmeligt kodet telegram til det sovjetiske udenrigsministerium – uddrag.

Sent i aften inviterede R. Kennedy mig til at besøge ham. Vi talte alene.

Cubakrisen, begyndte R. Kennedy, forværres hurtigt. Vi har netop modtaget en rapport om, at et ubevæbnet amerikansk fly er blevet skudt ned under en overvågningsflyvning over Cuba. Militæret forlanger, at præsidenten bevæbner sådanne fly og svarer igen på beskyldning. Den amerikanske regering bliver nødt til at gøre dette.

Jeg afbrød R. Kennedy og spurgte ham, hvilken ret amerikanske fly havde til overhovedet at overflyve Cuba og groft krænke dets suverænitet og accepterede internationale normer? (...)

R. Kennedy sagde, at han var klar over, at vi havde forskellige tilgange til disse problemer, og at det ikke var sandsynligt, at vi kunne overbevise hinanden. Men nu drejer det sig ikke om disse forskelligheder, da tid er af yderste vigtighed. "Jeg ønsker," under-

Under missilkrisen mødtes præsident Kennedy i det ovale rum med general Curtis LeMay og de piloter der gennemførte rekognosceringsflyvninger over Cuba i de kritiske dage. Ved siden af generalen sidder major Richard Heyser, der tog de første fotografier af de sovjetiske raketter.

stregede R. Kennedy, "at gøre rede for den aktuelle alarmerende situation, som præsidenten ser den". Han ønsker at N.S. Khrusjtjov ved dette. Dette er det kritiske i situationen nu.

"På grund af det fly, der blev skudt ned, er der stærkt pres på præsidenten for at give ordre til at besvare beskydning, når amerikanske rekognosceringsfly overflyver Cuba. USA kan ikke stoppe disse flyvninger, fordi det er den eneste måde, vi hurtigt kan få information om, hvor langt man er kommet med opstillingen af missilbaserne på Cuba, som vi mener udgør

en meget alvorlig trussel mod vor nationale sikkerhed. Men hvis vi begynder at besvare ild – vil det starte en kædereaktion, der vil være meget svær at standse. Det samme med hensyn til sagens kerne om missilbaserne på Cuba. USA's regering er besluttet på at skaffe sig af med disse baser – op til, i det mest ekstreme tilfælde, at bombe dem, eftersom, jeg gentager, de udgør en stor trussel mod USA's sikkerhed. Men som svar på bombningen af disse baser, under hvilke sovjetiske specialister måske vil dø, vil den sovjetiske regering utvivlsomt svare igen med det

samme mod os et sted i Europa. En virkelig krig vil bryde ud, i hvilken millioner af amerikanere og russere vil dø. Vi ønsker på enhver mulig måde at undgå dette, jeg er sikker på, at USSR's regering har det samme ønske. At tage sig tid til at finde en løsning er dog meget risikabelt (her nævner R. Kennedy som i forbifarten, at der er mange urimelige hoveder blandt generalerne, og ikke kun blandt generalerne, som kribler for at komme i kamp). Situationen kan nemt komme ud af kontrol, med uigenkaldelige konsekvenser."

"I denne henseende," sagde R. Kennedy, "skønner præsidenten, at et passende grundlag for at regulere hele Cubakrisen kunne være det brev, som N.S. Khrusjtjov sendte den 26. oktober, og det svar fra præsidenten, som blev afsendt i dag til N.S. Khrusjtjov gennem den amerikanske ambassade i Moskva. Det vigtigste for os, understregede R. Kennedy, "er så hurtigt som muligt at få en aftale med den sovjetiske regering om at stoppe yderligere arbejde på opbygningen af missilbaserne på Cuba, og tage forholdsregler under international kontrol, der vil gøre det umuligt at anvende disse våben. Til gengæld er USA's regering klar til, ud over at opgive enhver form for "karantæne", at give sikkerhed for, at der ikke vil blive nogen invasion af Cuba, og at andre lande på den vestlige halvkugle er klar til at give samme sikkerhed – den amerikanske regering er sikker på dette."

"Og hvad med Tyrkiet?" Spurgte jeg R. Kennedy.

"Hvis det er den eneste forhindring for at opnå den regulering jeg nævnte

tidligere, så ser præsidenten ingen uoverstigelige problemer i at løse denne sag," svarede R. Kennedy. "Den største forhindring for præsidenten er den offentlige debat om Tyrkiet." Formelt blev udstationeringen af missilbaser i Tyrkiet nemlig taget ved en speciel beslutning af NATO rådet. (...)

"Præsident Kennedy er dog klar til at enes med N.S. Khrusjtjov om denne sag også. Jeg tror at for at kunne nedlægge disse baser i Tyrkiet," sagde R. Kennedy, "får vi brug for 4-5 måneder. Dette er det mindst mulige tidsrum, der er nødvendigt for den amerikanske regering til at gøre dette, når man skal tage hensyn til de procedurer, der findes indenfor NATO's regi. (...)

Præsidenten kan intet offentligt sige vedrørende Tyrkiet," sagde R. Kennedy igen. R. Kennedy advarede endvidere om, at hans kommentarer om Tyrkiet var ekstremt fortrolige; foruden ham og hans bror kendte kun 2-3 personer til det i Washington.

"Det er, hvad han ønskede jeg skulle give videre til N.S. Khrusjtjov," sagde R. Kennedy afslutningsvis. "Præsidenten bad også N.S. Khrusjtjov om at give ham et svar, om muligt, inden en dags tid (søndag) om disse tanker".

"Anmodningen om et svar i morgen," understregede R. Kennedy, "er kun det – en anmodning, og ikke et ultimatum. Præsidenten håber at den sovjetiske regeringsleder vil forstå ham korrekt".

Jeg noterede mig, at det var klart, at den sovjetiske regering ikke ville acceptere noget ultimatum, og det var godt, at den amerikanske regering indså dette.

18. Robert Kennedys memorandum, den 30. oktober 1962

Robert Kennedys beretning om mødet med Dobrynin. "Memorandum til udenrigsministeren fra justitsministeren". Teksten er gengivet uforkortet. Overstregningen side 93 findes også i det originale dokument.

På anmodning af indenrigsminister Rusk, ringede jeg til ambassadør Dobrynin kl. ca. 19.15 lørdag den 27. oktober.

Jeg spurgte ham, om han ville komme til Justitsministeriet kvarter i otte.

Vi mødtes på mit kontor. Jeg fortalte ham først, at vi forstod, at arbejdet fortsatte på de sovjetiske missilbaser på Cuba. Ydermere forklarede jeg ham, at i løbet af de sidste to timer havde vi opdaget, at vore fly der overfløj Cuba var blevet beskudt, og at et af vore U-2 fly var blevet skudt ned og piloten dræbt. Jeg sagde, at disse mænd fløj i ubevæbnede fly.

Jeg fortalte ham, at dette var en særdeles alvorlig drejning i begivenhederne. Vi ville være nødt til at tage bestemte beslutninger indenfor de næste 12 eller muligvis 24 timer. Der var meget lidt tid tilbage. Hvis cubanerne skød på vores fly, så var vi nødsaget til at skyde igen. Dette kunne ikke undgå at fremkalde yderligere episoder, og han måtte forstå de fulde konsekvenser af denne sag.

Han nævnte det punkt, at det argument cubanerne brugte var, at vi krænkede cubansk luftrum. Jeg svarede, at

hvis vi ikke havde krænkede cubansk luftrum, så ville vi stadig tro på, hvad han og Khrusjtjov havde sagt – at der ikke længere fandtes langdistanceraketter på Cuba. Under alle omstændigheder sagde jeg, at denne sag var langt mere alvorlig end luftrum over Cuba, og involverede folk over hele verden.

Jeg sagde, at han hellere måtte forstå situationen, og at han hellere måtte kommunikere denne forståelse til hr. Khrusjtjov. Hr. Khrusjtjov og han havde vildledt os. Sovjetunionen havde i hemmelighed opbygget missilbaser på Cuba og på samme tid bekendtgjort, privat og offentligt, at dette aldrig ville ske. Jeg sagde at de missilbaser måtte fjernes, og at de måtte fjernes med det samme. Vi måtte senest i morgen have et løfte om, at de baser ville blive fjernet. Dette var ikke et ultimatum, sagde jeg, men kun en faktisk erklæring. Han skulle forstå, at hvis de ikke fjernede de baser, så ville vi fjerne dem. Hans land ville muligvis ty til gengældelsesaktion, men han skulle forstå, at før dette var ovre ville der måske nok være døde amerikanere, men der ville også være døde russere.

Han spurgte mig så, hvilket tilbud vi kom med. Jeg sagde, at et brev netop var blevet sendt til den sovjetiske ambassade, som i hovedindhold meddelte, at missilbaserne skulle afvikles, og alle angrebsvåben fjernes fra Cuba. Til gengæld, hvis Cuba og Castro og kommunisterne afsluttede deres undergravende aktiviteter i andre Central- og Latinamerikanske lande, ville vi gå med til at holde fred i Caribien og ikke tillade en invasion fra amerikansk jord.

Han spurgte mig så om Khrusjtjovs andet forslag omhandlende fjernelsen af missiler fra Tyrkiet. Jeg svarede, at der ikke kunne være noget quid pro quo (: noget for noget) – ingen aftale af denne slags kunne laves. Dette var en sag, der måtte overvejes af NATO, og at det var op til NATO at tage beslutningen. Jeg sagde at det var fuldstændig umuligt for NATO at tage sådanne skridt under den nuværende trussel fra Sovjetunionen. ~~Hvis noget tid gik – og efter dine instrukser, nævnte jeg fire eller fem måneder – sagde jeg, jeg var sikker på at disse sager kunne løses tilfredsstillende.~~

Efter dine instruktioner gentog jeg, at der ikke kunne laves nogen som helst aftale, og at ethvert skridt mod en letelse af spændinger i andre dele af ver-

den stort set afhang af, at Sovjetunionen og hr. Khrusjtjov greb til handling i Cuba og gjorde det omgående.

Jeg gentog overfor ham, at denne sag ikke kunne vente, og at han hellere måtte kontakte hr. Khrusjtjov og få et tilsagn fra ham inden næste dag om at tilbagetrække missilbaserne under FN's overvågning for ellers, sagde jeg, ville det få drastiske konsekvenser.

Dagen efter dette møde, den 28. oktober, modtog Kennedy endnu en meddelelse fra Khrusjtjov, hvor han officielt accepterede betingelserne i det første brev. Tre måneder efter fjernede USA i hemmelighed deres kernevåbenbærende raketter fra Tyrkiet og Italien. Men helt frem til 1980'erne fastholdt man, at nedtagelsen af raketterne i Tyrkiet ikke var en del af aftalen.